

MARIA VOINEA
CARMEN BULZAN

SOCIOLOGIE

Manual pentru clasa a 11-a

filierea teoretică / profil umanist /
specializările: filologie, științe sociale;
filierea vocațională / profil militar MAI /
specializarea științe umaniste

Editura
ALL

Această carte în format digital (e-book) intră sub incidența drepturilor de autor și a fost creată exclusiv pentru a fi citită utilizând dispozitivul personal pe care a fost descărcată. Oricare alte metode de utilizare, dintre care fac parte împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parțială a textului, punerea acestuia la dispoziția publicului, inclusiv prin intermediul Internetului sau a rețelelor de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme – altele decât cele pe care a fost descărcată – care permit recuperarea informațiilor, revânzarea sau comercializarea sub orice formă a acestui text, precum și alte fapte similare, săvârșite fără acordul scris al persoanei care deține drepturile de autor, sunt o încălcare a legislației referitoare la proprietatea intelectuală și vor fi pedepsite penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

SOCIOLOGIE
Manual pentru clasa a XI-a
Maria Voinea, Carmen Bulzan
Copyright © 2013 ALL EDUCATIONAL

ISBN 978-606-587-233-2

Manualul a fost aprobat prin Ordinul ministrului Educației, Cercetării și Tineretului nr. 4742 din 21.07.2006 în urma evaluării calitative și este realizat în conformitate cu programa analitică aprobată prin Ordin al Ministrului Educației și Cercetării nr. 3252 din 13.02.2006.

Referenți: prof. univ. dr. Dumitru Otovescu
prof. univ. dr. Floare Chișea

Coperta colecției: Alexandru Novac

Redactor: E. Tomescu

Tehnoredactare: Andreea Dobreci

Editura ALL
Bd. Constructorilor nr. 20A, et. 3,
sector 6, cod 060512, București
Tel.: 021 402 26 00
Fax: 021 402 26 10

Distribuție:
021 402 26 30; 021 402 26 33

Comenzi:
comenzi@all.ro

www.all.ro

ROLUL SOCIOLOGIEI ÎN LICEU

Curiozitatea naturală a omului pentru cunoașterea semenilor, a ceea ce se petrece în jur, a faptelor trăite sau povestite de alții, caracterizează orice vârstă. Viața privată, dar și cea socială, ridică numeroase probleme la care disciplinele socio-umaniste se preocupă să găsească soluții.

Rostul sociologiei este acela de a pune în evidență latura cotidiană a faptului social și implicațiile lui în realitatea prezentă pentru a putea gândi și construi societatea viitoare. Ca tip de reflecție asupra vieții sociale, sociologia încearcă, prin interogația asupra disfuncțiilor și crizelor sociale de la nivelul individului, organizațiilor și puterii să răspundă la problemele cu care se confruntă societatea. Oferă totodată și mijloacele decodificării semnificațiilor, fenomenelor și proceselor sociale, o viziune de ansamblu asupra vieții sociale, repere în cercetarea socială printr-un aparat conceptual propriu și o metodologie specifică.

Perioada pe care o traversează omenirea la acest început de secol și mileniu, ca de altfel și societatea românească, necesită cunoaștere socială, căci menirea sociologiei este de *înțelegere și transformare* socială.

Universalitatea problematicii sociologice decurge atât din diversitatea realității sociale cât și din mondializarea și globalizarea problemelor individului și ale societății contemporane.

A avea instrumentele necesare unei cunoașteri științifice pentru a ști să observi, a putea să înțelegi și să explici viața socială și realitatea în care trăiești înseamnă a te elibera de prejudecăți și de capcanele simțului comun, a fi un om liber pentru a acționa și prefigura viitorul.

Iată rostul SOCIOLOGIEI în liceu!

Conceput într-o manieră diferită decât până acum și respectând noua programă școlară, manualul cuprinde două părți: *prima parte* (capitolele 1-10) este dedicată unor teme și probleme ce încearcă să valorifice experiența de viață a elevului, *cea de-a doua parte* (capitolul 11), cuprinde aspecte metodologice necesare cunoașterii sociologice. Elevului i se oferă astfel posibilitatea să se autoinstruiască prin studierea părții a doua și, condus de profesor, să-și formeze deprinderi de cercetare socială prin utilizarea metodelor, tehnicilor, procedeele și instrumentelor de lucru adecvate temelor cuprinse în partea întâi.

Manualul îi poartă pe elevi prin istoria științei nu cronologic, ci prin teoriile cele mai cunoscute, oferind tot atâtea unghiuri de abordare a problematicii sociale. Din această perspectivă, elevul va înțelege că, în viața socială, orice fenomen și proces social nu se realizează la întâmplare, ci în virtutea unor legi obiective, că finalitățile proceselor sociale pot fi diferite ca urmare a factorilor obiectivi, dar și datorită intervenției factorului conștient – omul.

Evaluările de la sfârșitul fiecărei teme au fost concepute cu grade diferite de dificultate: de la întrebări ce necesită răspuns direct, la eseuri structurate după un plan de idei. Acestea urmăresc să pună elevul în situația de a analiza, explica, argumenta pro și contra, a lucra în echipă, a construi instrumente de lucru și a le aplica, înțelegând astfel *funcția practică-aplicativă* a sociologiei. Rezolvarea aplicațiilor va solicita și cunoștințe economice, psihologice, etice, juridice, istorice, dobândite la alte discipline de învățământ. Utilizarea lor în lecțiile de sociologie va realiza *integrarea* cunoștințelor la nivelul gândirii elevului și înțelegerea caracterului de *totalitate* al vieții sociale, a SOCIOLOGIEI ca *știință de sinteză*.

Textele alese pentru *Lecturi*, din lucrările sociologilor români și străini, sunt invitații la *masa dialogului* cu marii înaintași cu care trebuie să rămânem în *contact* pentru a înțelege prezentul și construi viitorul. Fragmentele redade în manual doresc să trezească spiritul generației tinere la aprecierea culturii românești și a altor popoare, respectul față de valorile morale, estetice, religioase ce caracterizează fiecare univers social.

Indexul alfabetic, din finalul lucrării, are menirea de a prezenta o parte dintre cei mai cunoscuți și renumiți sociologi din lume și principalele lor opere, prin care aceștia au rămas în istorie.

A elabora un manual de SOCIOLOGIE este o întreprindere temerară, întrucât prin problematica deosebit de vastă și complexă în contextul social-politic actual ești pus în situația de a decupa din realitatea socială prezentă acele probleme de interes pentru prezentul și viitorul elevilor de azi. Dificultatea sporește prin modalitățile de abordare teoretică și ancorare în realitatea socială românească, prin opțiunea de valorificare a scrierilor de sociologie românească și străină.

Acest manual îmbină experiența didactică de peste 30 de ani a autoarelor.

Maria Voinea, prof. univ. dr. la **Catedra de Sociologie a Universității din București** a contribuit prin cursul de **METODICA PREDĂRII SOCIOLOGIEI**, la formarea celor care, la rândul lor, s-au orientat spre învățământ, dedicându-se carierei didactice. Printre aceștia, la loc de frunte se află doamna conf. univ. dr. **Carmen Bulzan**, profesor de vocație, dăruit catedrei, elevilor, studenților, științelor socio-umane. Experiența doamnei Bulzan și performanțele obținute de elevii domniei sale au făcut posibilă apariția acestui manual.

Metodologia oferită în partea a doua a manualului, textele spre lectură și indexul alfabetic de autori sistematizează un volum mare de informații și o bibliografie vastă, răspunzând astfel cerințelor învățării, de formare printr-un manual concentrat, schematizat și problematizat. Prin economisirea timpului elevului, de căutare, sistematizare și prelucrare a informațiilor din surse diferite, nu excludem studiul individual, în primul rând al celor ce vor participa la olimpiadă, dornici de performanțe, dar și a celor ce vor susține bacalaureatul sau examen de admitere în învățământul superior la disciplina SOCIOLOGIE.

Manualul este și o invitație la îmbogățirea vieții spirituale individuale prin cunoașterea, înțelegerea și ameliorarea vieții sociale.

NOȚIUNI INTRODUCTIVE

1

1. NEVOIA DE SOCIOLOGIE
2. FUNCȚIILE ȘI RAMURILE SOCIOLOGIEI
3. PERSPECTIVE TEORETICE DE ABORDARE A OBIECTULUI ȘI PROBLEMATICII SOCIOLOGIEI

CE?

este sociologia, care sunt domeniile cunoașterii sociologice și care este importanța sociologiei în ansamblul disciplinelor socio-umaniste.

DE CE?

este important să vă însușiți noțiunile de sociologie și cum să le puteți folosi în contextul vieții sociale.

CUM?

să vă dezvoltați simțul observației și să vă manifestați o atitudine critică în sens constructiv în relațiile sociale.

1. NEVOIA DE SOCIOLOGIE

Nevoia de a cunoaște este în strânsă legătură cu nevoia de a acționa. Trebuințele umane de hrană, apărare etc. au determinat nevoia de a cunoaște lumea fizică prin influența factorilor exteriori asupra individului. Mai târziu, gândirea omului a fost aptă de a elabora noțiuni, judecăți, raționamente referitoare la viața sufletească personală și interpersonală izvorâte tot dintr-o necesitate: aceea de a comunica.

Sociabilitatea reprezintă o nevoie tot atât de intensă ca nevoile elementare, deoarece conceperea omului izolat nu poate fi decât ficțiune.

Probleme cum sunt: familia și relațiile de rudenie, școala și educația, viața în grupurile sociale și comunitatea locală etc. constituie fapte de trăire socială în care fiecare individ este angrenat în decursul existenței sale.

În activitățile desfășurate de specialiștii din diferitele domenii ale vieții sociale apar probleme care necesită soluții. Ele nu pot fi date decât în măsura în care aceste probleme sunt cunoscute. Transpunerea soluțiilor în decizii se face atunci când se anticipează și consecințele pe care aceste soluții le au asupra oamenilor. *De exemplu*, în procesul de privatizare sunt antrenați oameni, bunuri materiale, resurse financiare. Acest proces nu este

pur economic, ci are efecte și în plan social. Implicarea omului în acest proces antrenează deopotrivă concepții, mentalități, opinii, stări de spirit, generează anumite comportamente de economisire, investiționale, antreprenoriale, creează un climat social determinat de raporturile noi interumane.

Deci, un proces economic este și un proces social prin consecințele pe care le generează, dar și prin premisele pe care le oferă. De aceea, la deciziile economice, și nu numai, sociologul își poate și trebuie să-și aducă contribuția prin datele pe care le furnizează. Acestea se obțin într-un proces de cunoaștere științifică interdisciplinară, cu **metode specifice** (observația, monografia, ancheta socială, analiza documentară, studiul de caz etc.) și un **aparat conceptual propriu** (viață socială, societate, fapte, fenomene, procese și relații sociale, socializare, control social, selecție socială, status, rol, adaptare, participare).

Nevoia de sociologie pentru nivelele decizionale reprezintă o trebuință a „organismului” social. Aceasta reprezintă o permanență, dar se face simțită cu acuitate în anumite momente ale istoriei, de obicei în perioadele de criză, atunci când convulsiile sociale reclamă soluții pentru depășirea lor. Așa se

explică de ce însăși sociologia ca știință a apărut tot într-o perioadă de frământări istorice și sociale.

În contextul socio-politic al Europei din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și pe fondul derulării unor procese economico-sociale de amploare, au fost necesare studii prin care să se descrie și să se explice realitățile sociale și să se prefigureze evoluții ale fenomenelor sociale. Probleme precum: industrializarea, modernizarea, urbanizarea necesitau preocupări pentru organizarea vieții sociale și rezolvarea problemelor sociale generate de aceste procese având costuri sociale cât mai mici.

Fondatorii sociologiei ca știință (Auguste Comte, Karl Marx, Herbert Spencer, Émile Durkheim, Max Weber, Georg Simmel, George Herbert Mead) au avut și vocația de reformatori, năzuind la o viață socială bazată pe valorile umaniste.

Perioada de tranziție pe care o parcurge societatea românească are nevoie de sociologie și pentru următoarele motive:

– Realitatea socială prezentă trebuie mai întâi **cunoscută** și apoi **transformată**. Schimbarea cu orice

preț nu trebuie să reprezinte un scop în sine. Ea decurge, rezultă din mersul firesc al evenimentelor.

– Procesele sociale complexe, ce se derulează în prezent, au o dinamică proprie ce solicită specialiști pentru **cunoașterea și înțelegerea** lor.

Poate n-ar fi lipsit de interes să căutăm să înțelegem nevoia de sociologie prin reflecția asupra a ceea ce a însemnat lipsa ei în perioada anterioară tranziției, vremea în care, fiind considerată o „știință reacționară”, o „știință burgheză”, a fost interzisă.

În concluzie nevoia de sociologie apare la două nivele:

– al *individului instruit și educat* ce trăiește în societate și care are nevoie să înțeleagă mecanismele de organizare socială pentru a acționa conștient și responsabil și să-și formeze deprinderi de conviețuire socială și comportare civilizată;

– al *societății* (nivelul decizional) unde cel ce guvernează, formulează legi, imperative, sentințe morale, trebuie să stăpânească și cunoștințe referitoare la realitățile sociale pe care dorește să le influențeze prin acțiunea sa.

2. FUNCȚIILE ȘI RAMURILE SOCIOLOGIEI

O dimensiune a obiectului de studiu al sociologiei o reprezintă raportul *individ-societate*. Cât din individ este determinat biogenetic și care este aportul factorilor sociali? Cât din societate este influența individului prin acțiunea sa colectivă?

Postulatul că mediul natural și social influențează acțiunea, viața și personalitatea individului se menține la fel ca și cel care recunoaște acțiunii individuale și colective rolul în viața socială, aceasta din urmă fiind o rezultantă a acestora.

Trebuie să recunoaștem că însuși mediul social în care trăim nu este omogen, că existența lui și menținerea în stare de funcționare necesită organizare, structuri ierarhice, relații de putere. În aceste relații intervin interese, opțiuni valorice, grade diferite de libertate de mișcare a indivizilor în spațiul social.

În sociologie, termenul de *individ* are semnificația de persoană singulară, reprezentând un unicat în spațiul social. Dacă din punct de vedere statistic individul apare ca **unul** (parte) din colectivitate (întreg), din punct de vedere sociologic el reprezintă **o individualitate**, deoarece prin înfățișare, mod de gândire, exprimare și acțiune se deosebește de ceilalți. Din răspunsul dat întrebărilor referitoare la raportul individ-societate poate fi realizată o

tipologie a indivizilor umani, corespunzătoare celor trei tipuri de societăți:

1. individul **conservator** care se conduce după preceptele tradiției; acest tip caracterizează societățile tradiționale, marcate de schimbări lente;

2. individul **autonom** care, trăind într-o societate caracterizată prin schimbări rapide, se conduce după propria conștiință; această caracteristică aparține civilizației moderne;

3. individul **heteronom** care se conduce după așteptările celorlalți de la el, acțiunea sa fiind rezultanta variabilei situaționale a acțiunii altor indivizi.

O altă dimensiune a sociologiei este raportul *teoretic-empiric*. La baza ideilor, a concepțiilor și a teoriilor stau datele empirice dobândite în cercetările empirice. La rândul lor, aceste studii necesită o bază teoretică de la care se pornește și care urmează să fie verificată, acceptată sau respinsă.

Abordarea problematicii sociologiei presupune opțiuni: trecerea de la macro- la microsocial, de la societate ca întreg la comportamente individuale.

În abordarea problematicii sociologiei, pentru a asigura caracterul ei științific, sunt necesare respectarea unor repere care relevă totodată și **funcțiile sociologiei**:

1. *Descrierea explicativă și înțelegerea realității sociale.* Dacă sociologia s-ar limita la descrierea faptelor, a fenomenelor și a proceselor sociale ar fi sociografie. Ea urmărește să descopere legăturile esențiale care formează regularitățile vieții sociale, cauzele și tendințele de dezvoltare ale acestora. Dacă descrierea pune în evidență caracterul *static* al analizei, prin explicație este relevat caracterul *dinamic* al obiectului de studiu al sociologiei.

Pornind de la acestea, este necesară trecerea la înțelegerea vieții sociale, adică la comprehensiunea mersului istoriei ca succesiune de evenimente, fapte și procese sociale, dar și a comportamentului indivizilor.

2. *Abordarea critică, obiectivă a vieții sociale.* Neutralitatea axiologică este necesară vieții sociale, deoarece există pericolul de a induce distorsiuni ca urmare a propriei subiectivități. Prin cercetarea sociologică se semnalează dificultățile și contradicțiile vieții sociale, aspectele critice, disfuncționalitățile în evoluția proceselor sociale. Această neutralitate întărește caracterul științific al sociologiei. Deși studiază realități concret definite, caracterul universal este dat de acceptarea și folosirea unui aparat conceptual propriu, recunoașterea aceluiași principii, metode și tehnici de cercetare socială.

3. *Caracterul practic-aplicativ* a fost pus în evidență încă de la constituirea sociologiei ca știință – nevoia de a rezolva probleme practice. Ea este chemată să cunoască și să intervină prin fundamentarea științifică pe care o oferă deciziilor luate în toate sferele vieții sociale: politică, economică, culturală, socială. Diagnoza socială reprezintă baza predicțiilor, evenimentelor. Prognoza se elaborează pentru a armoniza interesele individuale cu cele colective, pe termen mediu și lung și a preîntâmpina evoluții indezirabile ale vieții sociale.

Complexitatea obiectului și problematica sociologiei au determinat constituirea unor domenii specializate (ramuri) care studiază anumite compartimente ale vieții sociale. Acestea constituie totodată domenii de aplicare a rezultatelor cercetărilor concrete de teren.

Aceste domenii specializate ale sociologiei pot fi grupate, în funcție de problematica studiată, astfel:

a) Ramuri care studiază **grupuri și colectivități umane**, ca de exemplu, sociologia grupurilor mici, sociologia urbană, sociologia rurală.

b) Ramuri care cercetează **fenomene și procese sociale**: sociologia opiniei publice, sociologia religiei, sociologia educației, sociologia politică, sociologia comunicațiilor.

c) Ramuri care studiază **instituții sociale** cum sunt: sociologia familiei, sociologia școlii.

Între sociologie și ramurile sale există o strânsă legătură, ca de la întreg la parte. Sociologia oferă ramurilor sale aparatul conceptual și metodele de cercetare științifică, la rândul ei, ea se îmbogățește cu rezultatele cercetărilor de teren oferite de ramurile sociologiei. „Autonomia” domeniilor teoretice și aplicative nu împiedică manifestarea spiritului interdisciplinar. Au apărut astfel ramuri ale sociologiei la granița a două sau mai multe științe: psihosociologia, sociolingvistica, sociogeografia și altele.

Auguste Comte, marele filosof pozitivist, cel care a dat numele sociologiei (1838), are și meritul de a o fi așezat într-o clasificare a științelor. După el, științele au apărut și s-au dezvoltat într-o ordine specială de complexitate crescândă. O știință complexă este aceea care are nevoie de toate celelalte dinaintea ei pentru a le sintetiza într-o grupare nouă și deosebită. Astfel, el stabilește următoarea ierarhie:

1. Matematica
2. Astronomie
3. Fizica
4. Chimia
5. Biologia
6. Sociologia

Mai târziu, Comte a completat acest șir punând la început Logica și la sfârșit Morala.

Herbert Spencer clasifică științele astfel:

- 1) Științe abstracte (matematica, logica);
- 2) Științe abstracte-concrete (mecanica, fizica, chimia);
- 3) Științe concrete (astronomia, biologia, psihologia și sociologia).

Sociologia stabilește relații cu multe științe folosindu-se, în cercetările sale, de datele pe care acestea i le furnizează. Distingem relațiile sociologiei cu *morala* (faptele morale sunt și fapte sociale), cu *psihologia* (societatea e alcătuită din indivizi cu personalitate), cu *biologia* (atunci când studiază corpul biologic social), cu *statistica și probabilitățile* (în eșantionare și prelucrare a datelor), cu *cibernetica* (în înțelegerea vieții sociale ca sistem care se caracterizează prin automisurare) cu *istoria, dreptul, antropologia, economia*.

3. PERSPECTIVE TEORETICE DE ABORDARE A OBIECTULUI ȘI PROBLEMATICII SOCIOLOGICE

Spre deosebire de științele naturii al căror obiect de studiu poate fi cercetat, decupat din realitate, supus cercetării la microscop, în laborator, ordonat, clasat, în științele sociale, omul, societatea, faptele, fenomenele și procesele sociale prezintă o specificitate care îngreunează cunoașterea. Căile de producere a cunoașterii sunt diferite în științele sociale comparativ cu cele din științele naturii. Din această distincție putem accepta ideea și poziția celor care susțin autonomia metodologică a disciplinelor sociale și istorice.

Orice știință socială predată (disciplină) poate să prezinte obiectul și problematica sa din mai multe puncte de vedere. Acest aspect este determinat de *teorie și metodologie*, adică de *teoria metodologică* și de *teoria cunoașterii acestei teorii*. În istoria științei au existat mai multe orientări teoretice, dar nu toate au generat o metodologie distinctă. Unele teorii au aderat la aceleași practici metodologice.

După unii autori (A. Comte, M. Weber), orientările teoretice în sociologie ar fi: **pozitivismul și sociologia interpretativă**. Orientării pozitivistice i s-ar asocia practica metodologică „obiectivă”, conform căreia faptele, fenomenele sociale sau cele incluse în sfera subiectivității umane sunt considerate ca „obiecte” ce pot fi analizate în mod similar ca cele din științele naturii. Conceptele-cheie în această orientare ar fi: *explicația și predicția*.

Principiile de abordare sociologică în cadrul pozitivismului au dezvoltat mai multe orientări: **operaționalismul, empirismul, structuralismul, analiza sistemică**, iar în cazul orientării interpretative, **interacționalismul simbolic, fenomenologia, etnometodologia**, care pun accentul pe semnificația subiectivă a comportamentului uman. Conceptele-cheie sunt cele de *înțelegere și interpretare*.

Există o mare diversitate de concepții cu privire la obiectul de studiu al societății. Unii sociologi, sesizând asemănări între funcționarea societății și cea a organismului uman, au ajuns la identificarea celor două noțiuni.

Teoria organicismului (reprezentată prin H. Spencer) constată asemănările dintre societate și organismul uman, referitoare la *individ* (celula socială), la *creșterea, dezvoltarea societății* (prin adăugire de celule, unire de grupuri sociale), la *structura* și la *modul de funcționare și continuitate*.

Teoria psihologică a societății afirmă că interesele, scopurile, relațiile dintre indivizi constituie elementele esențiale pe baza cărora se

construiește societatea. Concepția psihologică încearcă să explice societatea fie ca un produs al psihologiei individuale (J.G. Tarde, teoria imitației), fie ca un tot psihic care nu se reduce la individ (W. Wundt – după care societatea, este mai mult decât o sumă de spirite individuale).

Teoria pozitivistă (A. Comte) susține că fazele de evoluție ale societății omenești urmează aceleași etape de evoluție ale inteligenței. *Legea celor trei stări* clarifică cele trei stadii sau faze succesive prin care a trecut inteligența omenească. Cea dintâi fază are un caracter *religios* și corespunde celei în care spiritul și societatea sunt dominate de *magie* și *credință*. A doua fază (corespunzătoare secolelor al XIII-lea – al XVIII-lea), *faza metafizică*, este caracterizată printr-o atitudine critică dezorganizatoare. A treia fază, *pozitivistă*, este aceea în care predomină autoritatea spirituală, rațiunea.

Teoria funcționalismului structural (Talcot Parsons). Prin introducerea noțiunii de *funcție*, T. Parsons face trecerea de la analiza statică, structurală, la cea dinamică, funcțională a societății. Termenul de *funcție* permite analiza relațiilor dintre sistemul social și mediu. *Structura* desemnează ordinea funcțională din realitatea socială, iar *procesul* se referă la „schimbarea stărilor”. Pentru T. Parsons, „schimbarea” nu ține de normalitate, ci de „devianță”, deoarece modifică integritatea sistemului social. Sistemul total al acțiunii conceput de T. Parsons este format din mai multe subsisteme: social, cultural și cel referitor la personalitate.

Teoria sistemelor generale. Conceptul de *sistem* a fost preluat din biologie prin L.von Bertalanffy, iar teoria sa a fost dezvoltată în cibernetică, informatică și comunicații, apoi extinsă în sfera socială. Primul sociolog care a formulat explicit conceptul de *sistem social* a fost V. Pareto.

Fiecare mod de abordare a generat un anumit tip de orientare metodologică, după cum urmează:

Pozitivismul a instituit **practica metodologică „obiectivă”** conform căreia:

1. metodele, tehnicile, procedeele utilizate în științele naturii pot fi adaptate și folosite în sociologie;
2. faptele, fenomenele, procesele sociale au o existență obiectivă, independentă de teoria care le descrie;
3. cunoașterea sociologică se apropie de „inginerie socială” pentru că oferă instrumente de cunoaștere a problemelor sociale, fiind neutră din punct de vedere valoric.

Practica metodologică interpretativă, inițiată de M. Weber, a fost dezvoltată în *interacționismul simbolic* (G.H. Mead), *fenomenologia socială* sau *etnometodologia* (L. Wittgenstein, Ed. Husserl). În practica interpretativă, conceptele centrale sunt de *acțiune socială* și *înțelegere interpretativă*.

Construcția teoretică prezintă următoarele etape:

1. înțelegerea subiectivă bazată pe observarea directă a situațiilor sociale;
2. elaborarea explicațiilor cauzale prin care pot fi realizate predicții pornind de la generalizări.

Înțelegerea și interpretarea semnificațiilor subiective ale acțiunii umane conferă sociologiei specificitate datorată:

- unicității faptelor sociale din punctul de vedere al actorului social;
- discontinuității între *ceea ce este* și *ceea ce ar trebui să fie*;
- înțelegerea de tip empatic a fenomenelor mentale, diferite de înțelegerea fenomenelor din natură.

Cele două practici metodologice, obiectivă și interpretativă, s-au dezvoltat divergent. Acestea reprezintă două opțiuni între care sociologul este nevoit să aleagă, atunci când elaborează un proiect de cercetare.

Vocabular

Antropologie (gr. *anthropos* „om” + gr. *logos* „cuvânt”, „discurs despre om”)

- studiu sistematic despre om din perspectivă fiziologică (ce face natura din om) și practică (ce face omul din sine însuși) – Kant;
- știință a omului ca individ, grup și specie care vizează atât structura cât și comportamentul acestor entități.

Antropologie culturală – disciplină științifică de sine stătătoare care studiază comportamentul uman bazat pe norme (cultură), în context spațio-temporal concret.

Sociologie (lat. *socius* „soț”, „asociat”, „ortac”, „tovarăș” + gr. *logos* „cuvânt”, „idee”, „teorie”, „știință”) – știința despre societate. A. Comte

(1838) a folosit pentru prima dată termenul de „sociologie” în *Curs de psihologie pozitivă*.

- știința unităților sociale, de la cele mai simple (cercuri de prieteni, familie, echipe de muncă), până la cele mai complexe (popoare, națiuni, țări, organizații internaționale);
- știință a națiunii având ca funcție cunoașterea realității sociale (Dimitrie Gusti);
- știința societăților omenești ce se ocupă cu studiul vieții sociale, al formelor de comunitate umană, de conviețuire socială (Traian Herseni);
- știință care se ocupă cu studiul vieții sociale în general și cu studiul comparativ al societăților (Mihail Ralea);
- studiu integrativ structural și dinamic al societății, abordată în unitatea și diversitatea componentelor sale unitare (Petre Andrei).

Lectură

Dimitrie Gusti (1880-1955)

D. Gusti a fost promotor al studiului problemelor sau „chestiunilor” sociale: „chestiunea Dunării”, „chestiunea rurală”, problema păcii și a războiului, sărăcia etc. A conceput ideea „muzeului sociologic”, pe temeiul căreia a fost realizat Muzeul Satului (1936).

Sub conducerea sa a fost editată, între 1938 și 1943, „Enciclopedia României” (4 volume).

Sociologia are de îmbinat cunoștințele parțiale căpătate din diferite alte materii de învățământ și care altfel ar rămâne dezbinat în mintea elevilor. Totuși, fenomenele economice, juridice, psihologice, istorice, etnografice, antropogeografice sunt în întregime sau în parte fenomene sociale, ele sunt manifestări ale societății. De aceea, după munca de analiză, trebuie să urmeze încercarea de sinteză. Sociologia are de îndeplinit funcția aceasta însemnată de concentrare și coordonare a cunoștințelor, pentru a pune în lumină adevărată caracterul de totalitate al vieții sociale, pentru a da înțelesul deplin termenilor legați de societate și de a forma în chip unitar mintea elevilor.

D. Gusti., T. Herseni, *Elemente de sociologie*

Constantin Rădulescu-Motru (1868-1957)

...fiecare dintre noi este obișnuit să judece pe alții după sine însuși. Fiecare dintre noi crede că activitatea omenească are un scop, care se recunoaște și se apreciază în urmă din fapte; mentalitatea noastră de profesioniști burghezi nu poate concepe o activitate practică fără scop...

Sociologia însă tocmai de aceea este făcută, ca să ne ridice peste mentalitatea noastră prea strâmtă, sau mai bine peste prejudecățile noastre. Ea ne arată că ceea ce noi credem a fi cu neputință se întâmplă totuși, și nu numai că se întâmplă, dar se și explică în modul cel mai rațional.

C.R.-Motru, *Psihologia poporului român*, Ed. Paideia, București, pg. 99.

C. Wright Mills (1916-1962)

C. Wright Mills, sociolog american, profesor la Universitatea Columbia, a criticat în numeroase lucrări societatea americană contemporană, elitele conducătoare, conformismul claselor de mijloc. Prin conceptul de *imaginație sociologică*, Mills a făcut referiri la capacitatea individuală de a înțelege istoria socială, biografia personală și relațiile dintre ele în cadrul unei societăți date.

În prezent sociologul are de îndeplinit o sarcină urgentă, care este în același timp politică și intelectuală – căci, în realitate, ele coincid – aceea de a clarifica elementele ce formează neliniștea și indiferența contemporană.

Acest lucru îi este cerut sociologului de către toți reprezentanții culturii, fizicieni și artiști, de întreaga comunitate intelectuală. Tocmai datorită acestei sarcini și acestei așteptări, științele sociale încep să devină numitorul comun al erei noastre culturale, iar imaginația sociologică, cel mai necesar produs al activității noastre intelectuale.

C. Wright Mills, *Imaginația sociologică*, Ed. Politică, București, 1975, pg. 37

EVALUARE

1. După ce citiți cu atenție textele de la *Lecturi* răspundeți următoarelor cerințe:

- Identificați funcțiile sociologiei.
- Care este locul sociologiei în ansamblul științelor socio-umaniste?
- Care considerați că este importanța studierii sociologiei în liceu?
- În ce constă menirea sociologului în societatea contemporană?

2. Aduceți argumente în susținerea ideii con-

form căreia funcția critică este cea mai importantă dintre funcțiile sociologiei.

3. Explicați raportul dintre sociologie și ramurile ei.

4. Ordonăți descrescător, pe caiet, următoarele cerințe psihice pentru exercitarea profesiei de SOCIOLOG. Notați rangul (1,2,3, ...) în stânga fiecărei cerințe.

- aptitudini de comunicare, sociabilitate;
- prezență agreabilă;

- dicție bună și ușurință în exprimarea ideilor;
- capacitate de adaptare;
- memorie vizuală și auditivă;
- capacitate de analiză, sinteză și abstractizare.

5. Scrieți un eseu cu tema: *Statutul sociologiei în societatea contemporană* după următorul plan de idei:

- universalitatea problematicii sociologice;
- mondializarea problemelor de studiu ale sociologiei;
- unitatea metodologică în studiul științelor sociale.

Să recapitulăm!

- Cunoașterea de tip sociologic răspunde unei nevoi individuale și sociale. Ea se realizează cu metode specifice și aparat conceptual propriu.
  - Problematika sociologică este studiată de diferite ramuri ale sociologiei.
- Abordarea problematicii sociologiei se face prin respectarea unor repere care relevă funcțiile sociologiei.
  - Obiectul și problematica sociologiei au generat abordări diferite sub aspectul teoriei și metodologiei.

Lecturi suplimentare

1. Durkheim, E. – *Regulile metodei sociologice*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1974;
2. Giddens Anthony – *Sociologie*, Editura ALL, București, 2010;
3. Herseni, T. – *Sociologie*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982;
4. Szczepanski, J. – *Sociologie. Noțiuni elementare de sociologie*, Editura Științifică, București, 1972.

FORUM

- Motorul societății este egoismul
- Imaginația sociologică – un mod de a privi lumea altfel
- Rolul sociologului în societatea contemporană

CERCETARE SOCIOLOGICĂ

Ocupația de sociolog

În clasificarea ocupațiilor din România (COR) sunt cuprinse monografiile ale diferitelor ocupații existente în România. Ministrul Muncii împreună cu Ministerul Educației și Cercetării au realizat micro-monografiile

profesionale în care sunt prezentate: cerințele ocupației, condițiile de lucru, perspectivele de angajare etc.

Pentru mai multe detalii consultați:

http://www.rubinian.com/cor_1_grupa_majora.php

2

FACTORII ȘI CONDIȚIILE VIEȚII SOCIALE

1. MEDIUL NATURAL ȘI SPAȚIUL SOCIAL
2. POPULAȚIA
3. CULTURA ȘI CONȘTIINȚA COLECTIVĂ

CE?

sunt spațiile sociale și ariile geografice; ce reprezintă fenomenul migrației și despre specificul, funcțiile și tipurile de cultură.

DE CE?

este necesar să identificați factorii naturali în explicarea legăturii acestora cu evoluția individuală și socială.

CUM?

să analizați comportamentele prin raportarea la valori dezirabile social și să promovați spiritul de toleranță.

1. MEDIUL NATURAL ȘI SPAȚIUL SOCIAL

a) Mediul natural și viața socială

Încă din antichitate, gânditori și oameni preocupați de cunoașterea și explicarea faptelor și a fenomenelor sociale au observat dependența vieții și a activității omului de variațiile de climă, sol, succesiunea anotimpurilor.

Hipocrate a încercat să explice deosebiriile dintre europeni și asiatici prin diferențele solului, ale climei și ale gradului de umiditate din Europa și Asia. El a observat nu numai tipul de constituție fizică, ci și însușirile spirituale, care deosebesc oamenii ce aparțin diferitelor regiuni.

Aceste preocupări, care s-au extins până în zilele noastre, se regăsesc sistematizate într-o știință de graniță numită *sociogeografie* sau *geografie socială*. Tot legate de sol ca spațiu geografic, sunt și problemele care vizează efectele în planul relațiilor politice și de vecinătate, a țărilor. Acestea au un rol foarte mare în viața mondială și aparțin domeniului cunoașterii numit *geopolitică*.

Problema *frontierei* a avut semnificații și conotații diferite în perioada cuceririi teritoriilor și forma-

rea sistemului colonial, destrămarea lui, cât și în perioada ultimului deceniu al acestui secol. Asistăm la destrămări (U.R.S.S., Cehoslovacia, Iugoslavia) și unificări (Germania de Vest și Est) de state ce repun în discuție problema granițelor. Frontiera nu e numai o problemă de geografie, de delimitare spațială, ci ea generează efecte economice, sociale, politice și culturale. Plasarea într-un spațiu geografic creează raporturi de *vecinătate* care se pot transforma în relații de colaborare sau conflictuale, generatoare de fenomene culturale (ca *de exemplu* cel de *aculturație*), cu efecte deosebite.

Terenul, frontiera, solul, prin calitatea și configurația geografică a țării, pot furniza explicații despre istoria poporului, gradul de civilizație, unitatea și diversitatea culturală etc.

Teritoriul, prin formele sale de relief (munte, deal, șes), oferă și determină chiar felul de viață și organizare internă a comunității. Astfel, fenomene precum nomadismul (caracteristic în zonele de stepă) sau transumanța (la unele popoare de păstori), determină modificări ale vieții după anotimpuri,

anumite atitudini și sentimente față de proprietate, interferențe culturale. Cunoașterea acestei dependențe a comportamentului de viață cotidiană, care generează un tip specific de viață colectivă, de mediul natural, poate să furnizeze explicații pentru numeroase evenimente produse în istorie. *Exemplu:* transformarea caravanelor în armate nomade, migrația popoarelor ș.a.

Solul poate influența viața socială prin calitatea sa care generează anumite activități economice. S-au făcut analogii între sol, preocupările de procurare a hranei prin vânătoare, pescuit, creșterea animalelor și cultivarea plantelor și efectele alimentației în dezvoltarea unor popoare.

Apele care se regăsesc pe teritoriul unei țări constituie legături cu exteriorul, căi de comunicare între popoare. Fluviul Dunărea, de exemplu, constituie un astfel de element de unire a țărilor Europei, contribuind la circulația valorilor materiale și spirituale. Există, în tradiția și cultura popoarelor dunărene, cântece, dansuri și ritualuri legate de Dunăre. Construcțiile pe Dunăre (podurile) sunt elemente ce leagă nu numai maluri, ci și popoare, culturi.

Marea are un rol special în constituirea și dezvoltarea societății. Ea contribuie la formarea unei filosofii a vieții, dar și a unei atitudini în fața morții. Infinitul mării creează alte orizonturi chiar și politice mai largi, ambițiile teritoriale scad. Marea dezvoltă sentimentul frumosului, lirismul, muzica, dansul.

Clima afectează viața prin temperatură, care poate genera afectarea stării de sănătate. În același timp, climatul modifică talia, structura anatomică, în general. Locuitorii zonelor nordice (eschimoșii, laponii) sunt scunzi. O variație sezonieră poate fi identificată și în societatea românească, mai ușor sesizabilă în comunitățile sătești; în anotimpurile mai călduroase: primăvara, vara și chiar toamna, viața este animată de activitățile ce se desfășoară în strânsă legătură cu natura (munca pământului), iarna, satul e în amorțire.

În concluzie, mediul natural exercită o mare influență asupra vieții sociale, ocupațiilor și manifestărilor oamenilor, asupra organizării sociale. Viața socială e influențată și de alți factori dintre care cei de natură spirituală (conștiința, tradiția și solidaritatea, autoritatea) sunt deosebit de importanți.

Omul are față de natură un dublu rol: pasiv și activ. El este influențat de fenomenele fizice, încearcă să se adapteze lor, dar ia și atitudine, acționează pentru a le transforma.

În procesul de transformare a naturii omul se transformă pe sine, devenind o ființă care produce valori materiale și spirituale.

b) Spațiul geografic și spațiul social

Numărul mare al populației de pe glob, cucerirea unor noi spații pentru construcții de locuințe și desfășurarea unor activități, a restrâns tot mai mult mediul natural. Acest spațiu fizic devine tot mai căutat pentru *curățenia aerului, a solului*, pentru *liniștea* pe care marile aglomerări urbane nu o mai pot oferi.

Plasarea într-un spațiu geografic pentru a pune temelia unei locuințe însemna, în societățile tradiționale, *întemeierea* unei familii, adică *dobândirea unei poziții sociale*. Ritualurile *întemeierii* exprimă simbolic relațiile dintre ordinea socială și cea cosmică.

Delimitarea spațiului social ține de o ordine socială caracterizată prin: tradiții, obiceiuri, norme, reguli de viață și valori.

De exemplu, între o familie care și-a schimbat domiciliul din mediul rural în mediul urban și o familie vecină din respectiva localitate există „distanțe sociale” mari chiar dacă din punct de vedere geografic ele sunt mici.

În mod similar, poziția omului în societate este determinată de un sistem de coordonate sociale precum: profesia, ocupația, mediul de rezidență, nivelul de instrucție, valorile și atitudinile sale.

Spațiul social exprimă totalitatea grupurilor sociale, a pozițiilor lor precum și a raporturilor dintre ele.

Distanța socială poate:

- crește, ducând la *izolare*;
- descrește, favorizând fenomenul de *integrare*.

Fenomene ca cele de socializare, educație, învățare socială, aculturație, favorizează dinamica spațiului social, schimbarea poziției acestuia în sus, în jos sau la același nivel.

În prezent s-a ajuns la o delimitare a spațiilor sociale în cadrul a cinci arii geografice:

1. aria indo-europeană;
2. aria chino-siberiană;
3. aria africană;
4. aria Oceaniei;
5. aria nord-americană.

Cercetările de etnologie, prin care se încearcă descoperirea identităților unor popoare, pun în evidență următoarele spații constituite prin procesul de transmitere a moștenirii culturale:

- I. prin intermediul antichității grecești și romane:
  1. spațiul romanic;
  2. spațiul grec și bizantin.
- II. prin intermediul popoarelor „barbare”:
  1. spațiul celtic;

2. spațiul germanic, englez;
3. spațiul scandinav;
4. spațiul slav;
5. spațiul baltic.

În concluzie, prin studierea elementelor antropologice, a variațiilor culturale și particularităților lingvistice poate fi cunoscută viața unor populații care formează cel mai vechi substrat al popoarelor europene actuale.

Vocabular

Aculturație – procesul de interacțiune a două culturi aflate într-un contact reciproc.

Etnologie (gr. *ethnos* „popor” + gr. *logos* „cuvânt”) – știință care studiază originea, răspândirea în spațiu și transmiterea în timp a credințelor și obiceiurilor din culturile populare.

Geografie socială – disciplină constituită la interferența dintre geografie și sociologie, având ca obiect de studiu interacțiunea dintre societate și mediul geografic.

Vecinătate – relație socială între două sau mai multe persoane, familii (gospodării), state.

Lectură

...Activitatea unui sat, de pildă, este în strânsă legătură cu anotimpurile, cu variațiile climaterice și cu precipitațiile atmosferice. Ea se găsește în aceeași strânsă legătură cu rețeaua hidrografică a regiunii, cu formele de relief, cu bogăția vegetală și animală a regiunii. Dar în același timp, activitatea socială poate înrâuri climatul prin împăduriri și despăduriri, poate capta apele prin sisteme de irigații și canalizări, pentru a le întrebuița ca îngrășămintă sau ca energie motrică în numeroase forme de industrii, poate îmbunătăți solul prin îngrășămintă sau printr-o tehnică superioară de muncă, poate extirpa anumite plante și animale și poate cultiva pe altele, favorabile vieții omenești.

Dimitrie Gusti, *Problema sociologiei*, Imprimeria Națională, București, 1940, pp.33-34

Realitatea socială constituită și organizată este localizată în spațiu, nu e suspendată în timp, deci are continuitate cu trecutul, sau, cu alte cuvinte, această realitate are ființă într-un cadru general. Astfel, realitatea socială, în alcătuirea și funcționarea sa, este dependentă de mediul fizico-cosmic, de

trecutul istoric, de viața biologică chiar. Acest cadru, în care se dezvoltă realitatea socială, va determina și el anumite valori: istorice, biologice, religioase etc.

Petre Andrei, *Opere sociologice*, vol. I, Ed. Academiei R.S.R., pg. 247

...toate fenomenele sociale reale au fost și sunt localizate undeva în spațiu și s-au petrecut și continuă să se petreacă într-un anumit timp, deci ele sunt toate, fără nici o excepție fenomene geografice și fenomene istorice. N-a existat probabil nici un sociolog care să nu-și fi dat seama de acest lucru, dar foarte numeroase doctrine sociologice consideră că, din punctul de vedere teoretic în care se situează, aceste două aspecte sunt lipsite de importanță și le lasă exclusiv în grija antropogeografilor, a etnologilor și a istoricilor. Așa se explică, fără îndoială, o mulțime de exagerări și chiar speculații care circulă în domeniul sociologiei, datorită mai ales a pozițiilor idealiste, spiritualiste, logiste, psihologice etc.

Traian Herseni, *Sociologie*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1982, pg. 541

EVALUARE

1. Care credeți că sunt caracteristicile (fizice, psihice și sociale) ale populației din zona în care trăiți? Considerați că ele pot fi explicate prin factori naturali? Dacă da, arătați posibilele corelații.

2. Încercați să explicați un eveniment istoric produs pe locurile în care trăiți și căutați elemente de mediu natural care au favorizat/frânat producerea (extinderea) lui.

3. Care credeți că sunt procesele sociale care favorizează micșorarea distanței sociale dintre sat și oraș? (Enumerati cel puțin două.)
4. Scrieți un eseu cu tema: *Vecinătatea și fenomenul de aculturație*.
5. Pe baza textelor de mai sus și a cunoștințelor voastre, răspundeți la următoarele întrebări:

- a) Care sunt, în viziunea autorilor, elementele constitutive (cadrele) ale vieții sociale în care se formează valorile?
- b) Cum influențează mediul natural viața socială a unei colectivități?
- c) Ce activități desfășurate în mediul înconjurător pot favoriza evoluția vieții omenești?

2. POPULAȚIA

a) Condiționarea socială a fenomenelor demografice

Studiul populației constituie obiectul științei *demografia*, dar populația este și o problemă a sociologiei, deoarece aceasta este un *factor* și în același timp o *condiție* a existenței vieții sociale. Fenomene precum: natalitatea, mortalitatea, nupțialitatea, divorțialitatea și migrația se produc și ca urmare a influenței unor factori sociali și, în același timp, acestea influențează în mod direct evoluția societății în ansamblul ei.

O problemă de reflecție socială și de analiză o constituie creșterea numărului populației pe diverse arii teritoriale. *Care sunt mecanismele care guvernează creșterea populației? În ce zone ale globului se realizează spor ridicat de natalitate și cum se explică aceasta?*

Pastorul englez Thomas Robert Malthus, care a generat și un curent de gândire numit malthusianism, exprima ideea limitării creșterii populației printr-o serie de factori sociali (războaiele) și naturali (seceta) pentru a restabili echilibrul între populație, care crește în proporție geometrică, și cantitatea de mijloace de subsistență, care crește în proporție aritmetică. Teoria sa intră în contradicție cu cea creștină, opusă oricărei intervenții în actul de procreare.

În epoca contemporană o atenție sporită în cercetarea demografică și sociologică este acordată fenomenului migrației.

Migrația este un fenomen ce constă în deplasarea unei mulțimi de persoane dintr-o arie teritorială în alta.

1. Din punct de vedere al *duratei*, migrația poate fi:

- a) temporară (pentru o perioadă determinată de timp);

b) definitivă (fără întoarcere în locul de origine).

2. Din punct de vedere al *teritoriului*, aceasta poate fi:

- a) internă* ;
- b) externă (internațională).

În cadrul acestui fenomen se poate vorbi de imigrație (ansamblul intrărilor într-o populație) și emigrație (ansamblul ieșirilor). Orice fapt migratoriu este provocat de o persoană care este emigrant (pentru țara de origine) și imigrant (pentru țara de destinație).

Migrația internațională se manifestă sub mai multe forme:

- 1) migrația forței de muncă;
- 2) migrația membrilor celor emigrați anterior;
- 3) migrația forțată datorită calamităților naturale, războaielor, persecuțiilor politice, religioase.

Ea poate fi *legală* atunci când sunt respectate reglementările juridice și de drept internațional, sau *clandestină*, caracterizată prin încălcarea acestora.

În fenomenul de migrație sunt antrenate elemente sociale (cauze, efecte), de psihologie a persoanei (motivații, riscuri) și economice (costurile și beneficiile).

b) Relația femeie-bărbat

Dintotdeauna specialiștii în științele socio-umane și-au pus problema identității femeii și a bărbatului, a rolului lor în societate. Statisticile și experiențele pun în evidență faptul că bărbații și femeile sunt în curs de a-și modifica profund imaginea pe care o au unii despre ceilalți. Asistăm la instaurarea unei ordini a lumii la care suntem spectatori interesați și actori neliniștiți care ne punem întrebări de genul: *Cine*

* Migrația internă, caracterizată în principal prin deplasări din mediul rural înspre cel urban și invers, va fi tratată la capitolul *Comunități umane*.

sunt eu? Care este identitatea mea, specificitatea mea ca bărbat sau ca femeie? sau întrebări de genul: Cum ne distingem unul de celălalt? Cum trăim unul cu celălalt?

A vorbi despre egalitate este o utopie, dar și scindarea populației și a lumii în sfera masculină și cea feminină este o imagine care a dispărut, căci natura meseriilor a permis ștergerea granițelor ce delimitau ocupații ca fiind exclusiv masculine sau exclusiv feminine. Diviziunea sarcinilor avea meritul de a dezvolta la fiecare caracteristici diferite care contribuiau la formarea sentimentului identității.

Cercetările psiho-sociale au demonstrat că modul de gândire, simțire și exprimare al femeii este diferit de cel al bărbatului. De aceea, în cercetarea sociologică este nelipsit din chestionar acest element de identificare, consemnarea *sexului* subiectului interviuat și nu a *numelui* care, în prelucrarea statistică a datelor, nu prezintă importanță.

c) Vârstele

Sentimentul vârstei nu este spontan. În țările unde nu există stat civil, oamenii nu știu să se situeze pe scara de vârstă, și dacă se declară: tineri, adulți sau bătrâni, sunt tratați ca atare. Categoriile de vârstă sunt o *producție socială*.

- Sentimentul *copilăriei* nu exista în Evul Mediu. Copilul era considerat un adult în miniatură și tratat în consecință.

- Recunoașterea *tineretii* avea loc în școală. Tineretul nu era considerat un grup social. Separând tinerii de adulți, acestora li se conferă o oarecare identitate. Tineretea marchează ieșirea din copilărie și intrarea în viața adultă prin căsătorie. Durata tineretii e dată de strategia familiei de a-și conserva puterea. În societățile primitive, trecerea de la copilărie la viața adultă face obiectul unor rituri de inițiere. Există o separare între copilărie și tinerețe, corespunzătoare sfârșitului școlarității și intrării în viața activă.

- *Vârsta a treia* este o altă invenție caracterizată în general prin: incapacitate fizică, protecție socială, pensionare (care pentru unii înseamnă „moarte socială”, pentru alții, o nouă viață).

Categoriile de vârstă, stabilite și ele în mod arbitrar, interesează în cercetarea sociologică, prin analizele calitative, pentru că pun în evidență diferențieri de opinii și stiluri de gândire diferite. Ele sunt și criteriile în eșantionare, care asigură reprezentativitatea necesară generalizării rezultatelor pentru o întreagă populație.

Prezentăm un model de eșantion:

Tabelul 1:

Structura eșantionului pe categorii socioprofesionale, medii, sexe și grupe de vârstă

Nr. crt.	Ocupații	Total subiecți	din care pe medii		din total pe grupe de vârsta		
			urban	rural	18-34 ani	35-64 ani	65 și peste
		70	M F	M F			
1.	muncitor, cadru mediu cu muncă manuală	16	M 9 F 2	M 4 F 1	10	6	-
2.	maistru, tehnician, funcționar cu studii medii	11	M 6 F 1	M 3 F 1	7	4	-
3.	salariat cu studii superioare	4	M 1 F 1	M 1 F 1	1	3	-
4.	patron, conducător de unitate	8	M 3 F 2	M 2 F 1	2	6	-
5.	șomer sau în căutarea unui loc de muncă	7	M 5 F 2	M - F -	6	1	-
6.	pensionar cu asigurări sociale sau cu pensie de urmaș etc.	9	M 4 F 1	M 3 F 1	-	2	7
7.	casnică	5	M - F 4	M - F 1	-	2	3
8.	elev, student	10	M 5 F 3	M 2 F -	10	-	-

Vocabular

Eșantion – o selecție din populația totală ce urmează să fie studiată într-o cercetare.

Reprezentativitate – calitatea unui eșantion de a respecta structura populației totale. Aceasta permite generalizarea rezultatelor asupra întregii populații.

Lectură

Vârstele au divizat și continuă să dividă societatea în alt mod și cu alte consecințe, dar prin aceasta nu mai puțin importantă pentru întreaga viață a oamenilor. Până la o anumită etate..., copiii sunt cu totul dependenți de adulți, în primul rând de mamele sau părinții lor. Ei nu participă în chip activ la niciuna dintre manifestările sociale, nici economice, nici politice, nici culturale; copiii formează prin definiție populația pasivă (inactivă) a oricărei comunități. De aici două consecințe principale, din care una are un caracter negativ și temporar, iar alta un caracter pozitiv și peren, de o covârșitoare însemnătate pentru orice formă de viață socială, pentru societate în general. Consecința negativă constă în soarta precară a copiilor, mai ales a celor

nedoriiți sau prezenți în situații sociale definite (sărăcie, cataclisme naturale, războaie, migrații forțate, persecuții). Infanticidul a fost multă vreme o practică acceptată, ca și abandonarea, neîngrijirea și subalimentarea lor...

Consecința pozitivă și cu caracter de permanență, tot timpul cât a existat și vor exista societăți omenești, constă în procesele de socializare sau culturalizare a noilor generații de către cea adultă, pentru a le asimila și integra eficient în viața socială și asigura astfel stabilitatea, perpetuarea și dezvoltarea continuă nu numai a speciei, ci și a comunităților și a civilizațiilor create sau însușite de ele.

Traian Herseni, *Sociologie*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1982, pp., 524-525

EVALUARE

1. Explicați posibilele efecte ale migrației internaționale pentru:

- populația de origine;
- populația de destinație;
- migranții înșiși.

2. Explicați ce înțelegeți prin: „*Tinerețea nu este decât un cuvânt.*” (P. Bourdieu).

3. Care este deosebirea esențială dintre populația totală și eșantion? Menționați caracteristicile eșantionului.

4. Copiați tabelul de mai jos și precizați dacă următoarele enunțuri sunt adevărate (A) sau false (F), marcând cu un X în căsuțele corespunzătoare din stânga fiecărui enunț:

A	F	Enunțuri
		<p>O persoană care pleacă definitiv din România într-o altă țară este imigrant pentru România.</p> <p>Știința care studiază populațiile umane se numește demografie.</p> <p>Pentru a fi reprezentativ, eșantionul trebuie să respecte anumite caracteristici ale populației totale.</p> <p>Gruparea populației pe categorii de vârstă este o clasificare artificială.</p> <p>Femeile și bărbații constituie un ansamblu omogen.</p> <p>Rolurile sociale ale femeii și bărbatului exprimă comportamentele așteptate de fiecare de la ceilalți.</p>

5. Dacă într-un cuplu de străini se naște un copil în țara noastră, copilul este de asemenea „un străin”. Care factor este mai puternic: familia de proveniență sau locul nașterii, în aprecierea cuiva ca fiind un străin?

6. Care este diferența dintre un refugiat și un solicitant de azil?

7. Unele țări occidentale vorbesc de emigranți ca „tezaure de populații străine”. Cum explicați această apreciere?

3. CULTURA ȘI CONȘTIINȚA COLECTIVĂ

a) Specificul și funcțiile culturii

Termenul de *cultură* a fost folosit până în secolul al XIX-lea cu semnificația de cultivare a pământului, apantelor, agricultură. În paralel cu această semnificație a circulat o altă semnificație dată în perioada Renașterii, aceea de cultivare a minții, a spiritului.

Cultura reprezintă un ansamblu de valori materiale și spirituale, un mod de viață, relativ stabil, dobândit și transmis de la o generație la alta prin schimbări continue și fixate prin mecanisme conștiente sau subconștiente.

În viața socială, culturii și educației le revin un rol esențial, acela de a-l înnobila, de a-l plasa pe individ deasupra unei condiții pe care o are la naștere, conferindu-i o nouă identitate din punct de vedere social. „Nobleții moștenite” i se adaugă o „noblețe dobândită” prin cultură.

Cultura poate fi înțeleasă ca:

a) produs – adică ceea ce se obține în urma producției culturale (creații, opere științifice, tehnice, artistice); ea funcționează ca patrimoniu, zestre, ce se transmite din generație în generație, prin tradiție;

b) proces de producere de bunuri, valori, norme, simboluri, semnificații. Acest proces cuprinde mai multe etape de la producerea, multiplicarea și reproducerea, până la difuzarea, circulația și recepțarea valorilor culturale;

c) comportament uman – adică un „mod de a face”, prescris printr-un act cultural. *De exemplu*, procesul de adaptare presupune *informația ereditară* – care conține instrucțiunile de comportament și *informația dobândită*, acumulată de individ pe parcursul vieții, prin intermediul socializării și a proceselor de învățare.

Evoluția omului ca ființă bio-psiho-socio-culturală presupune nu numai procese biologice evolutive, ci

și componente culturale, anumite condiționări, precum: regulile de căsătorie, imaginea culturală a partenerului, a familiei, propria manieră de a trăi. Experiența de viață a oamenilor ține de mentalitatea și conștiința colectivă, care constituie un factor ce permite adaptarea individuală și integrarea socială.

Funcțiile culturii

Funcția e definită prin relația dintre cultură și nevoile biologice (individuale sau sociale). Prin funcție se explică: *geneza*, adică procesul de constituire a culturii cât și *funcționarea* ei, adică procesul și mecanismele de satisfacere a nevoilor prin cultură.

Dintre cele mai importante **funcții ale culturii** în viața comunității menționăm:

1) funcția de *adaptare*, care asigură supraviețuirea, ca răspuns la condițiile de mediu. Ea contribuie la menținerea ca specie biologică și autodefinirea omului prin raportare la natura sa.

2) funcția de *socializare*, care presupune transformarea fiecărui individ într-un membru al comunității prin însușirea normelor, a codurilor și a simbolurilor specifice sistemului de valori. În funcție de modul de interiorizare a acestora, precum și de opțiunile valorice se realizează *diferențierea* indivizilor, conferind fiecăruia o *distincție socială*.

Prin procesul de socializare, elemente din cultura poporului sunt asimilate, învățate încă din timpul primelor etape ale vieții. Prin învățarea limbii, copilul învață semnificațiile cuvintelor și, prin ele, ale culorilor, gesturilor, mimicii.

Este un gest cultural să oferi o floare (dar nu una ruptă dintr-un parc), să cedezi locul într-un tramvai unei persoane mai în vârstă decât tine, să respecti culoarea „roșu” a semaforului.

3) funcția de *reproducere a comunității* prin memorizare, stocare și transmitere a culturii. Această funcție adună în jurul unor obiective comune, a unor simboluri sau imagini pe care le împărtășesc cei care

fac parte din comunitatea respectivă, asigurând stabilitate, coeziune și continuitate.

Identitatea culturală este dată de valorile și atitudinile care permit populației majoritare să-și exprime continuitatea într-un spațiu dat. Aceasta poate fi cunoscută și prin examinarea unor aspecte ale vieții, vizibile precum:

- limba care se vorbește;
- tradițiile și obiceiurile populare, de consum;
- mod de viață, nivel de trai, petrecere a timpului liber, structuri familiale;
- trăsături specifice de personalitate (ospitalitate, entuziasm, hărnicie, grijă față de avutul personal, comunicativitate-sociabilitate etc.).

De obicei, asociem adesea o valoare materială sau morală a unui popor, care constituie un element de identitate. Astfel, când spunem Elveția ne gândim la ceasuri, bănci; Italia – muzică; Germania – disciplină; Japonia – aparatură electronică.

4) funcția de *comunicare*, prin care se exprimă acordul sau dezacordul în relațiile interumane și se împărtășesc valori și semnificații, opinii, atitudini și comportamente.

b) Tipuri și forme de cultură

Fiecărei funcții îi corespund diverse tipuri de cultură. Ele se diferențiază atât prin subiectul (producătorul) culturii, cât și prin consumatorul de valori materiale și spirituale. **De exemplu, funcția de reproducere** generează următoarele tipuri de culturi:

- *culturi tradiționale* – predominante în comunitățile rurale ce se caracterizează prin elemente de folclor, tradiții, obiceiuri, valori și atitudini specifice satului;
- *culturi moderne* – specifice colectivităților urbane, în care elementul de noutate și întrepătrundere a caracteristicilor proprii fiecărei culturi generează fenomenul de *aculturație*.

Procesele de industrializare și urbanizare au avut urmări nu numai în dezvoltarea producției și a schimbului de mărfuri, ci acestea au fost însoțite de deplasări masive de populație dinspre mediul rural spre cel urban. Navetismul sau schimbarea completă a reședinței au generat apariția unor categorii sociale cu statut dublu (muncitor-țăran) și a modificat stilul de viață, modul de trai, generând fenomene de aculturație. Același fenomen, dar cu note distincte, se întâlnește și în zonele de graniță, unde există condiții de întrepătrundere a culturilor mai multor popoare, prin schimburi de produse culturale (bunuri de consum, muzică, modă ș.a.).

În prezent, ca urmare a pătrunderii informației și a infrastructurii tehnologice, are loc o **diversificare a formelor de comunicare** și apariția unor **moduri specifice de interacțiune**. Se disting astfel:

– *culturi orale*, al căror suport îl reprezintă memoria colectivităților;

– *culturi scrise* (istorice), pentru care memoria culturală înseamnă tradiție scrisă;

– *culturi multimediatice*, caracterizate prin coexistența unor suporturi diverse (orale, scrise, consemnate pe memorie magnetică), specifică civilizației în care informația este stocată și transmisă prin intermediul bibliotecilor, dar și a videotecilor sau arhivelor sonore.

Distincția socială și diferențierea inter- și intra-grupală se asociază diferitelor practici și **categoriile sociale de apartenență**:

- *cultura înaltă* (a elitei);
- *cultura de masă*;
- *contracultura* (subcultura).

Calitatea de *producător* al culturii, asociată cu cea de *consumator*, generează o stratificare aparte prin care diferite grupuri și categorii sociale se diferențiază prin *valoarea-semn*. *De exemplu*, competiția între elite în legătură cu felul în care se consumă obiectele de artă (participarea la licitații), se amenajează locuința, mașina personală, maniera de petrecere a timpului liber sunt *semne valorice* care exprimă imaginea socială a persoanei. Consumul ostentativ, gustul afixat pentru lux devine un criteriu de stratificare și exprimare prin cultură a distanțelor sociale.

La polul opus se situează consumul prin achiziționarea cu mijloace ieftine a însemnelor „distincției”. Este vorba de un comportament colectiv care se exprimă în *kitsch*, cuvânt de origine germană, care definește tot ce ține de imitație, miniaturizare, prost-gust. În timp ce arta înseamnă depășirea măsurii omului prin creație, kitsch-ul diluează originalitatea și o face accesibilă pentru cei mulți, prin imitație. *De exemplu*, souvenirurile și florile artificiale, fructele din plastic, stilurile arhitecturale care imită alte culturi (pagode, coloane, statuete amplasate în curți și locuințe personale).

c) Conștiința colectivă

Conștiința este un produs social ce se formează în procesul interacțiunii omului cu ceilalți prin interiorizarea relațiilor sociale, a simbolurilor, a regulilor și a principiilor care le guvernează.

În acest proces se formează conștiința individuală prin care se afirmă identitatea personală. În conștiința colectivă se exprimă particularitățile vieții sociale, care se transmit din generație în generație și care reflectă continuitatea vieții sociale într-un spațiu istorico-geografic dat. Experiența de viață a grupurilor sociale, percepțiile, reprezentările, opiniile, zvonurile, prejudecățile, stereotipiile reprezintă partea nesistematizată a conștiinței. Din punct de vedere sociologic ne interesează atât modul de

constituire a conținutului conștiinței, cât și felul în care acesta intervine în explicarea proceselor sociale, a vieții sociale în ansamblul ei.

Trecerea de la conștiința individuală la cea colectivă se face prin intermediul relațiilor sociale în care cele de solidaritate, rudenie, muncă și putere joacă un rol deosebit. În cadrul acestor tipuri de relații au loc schimburi de semnificații, experiențe, atitudini care se transformă în conștiința colectivă. Analiza mecanismelor de comunicare ale activităților sociale explică constituirea și procesualitatea vieții sociale.

Eliberarea de prejudecăți constituie o regulă în cercetarea faptelor sociale. Îndoiala metodică, principiu fundamental al oricărei activități științifice, presupune utilizarea în cercetare doar a conceptelor elaborate științific, înlăturarea ideilor achiziționate anterior, a prejudecăților.

Vocabular

Conștiință – proces de conștientizare a situației obiective fără o contribuție independentă în constituirea proceselor sociale;

- factor explicativ al realității sociale;
- intermediar între condițiile obiective și comportamentele sociale;
- tentativă de raționalizare, de explicare a comportamentului.

Prejudecată – complex de așteptări și judecăți despre o acțiune viitoare.

Stereotipii – clișee generalizate despre un grup, atribuite fiecărui individ considerat a fi membru al grupului.

Lectură

Petre Andrei (1891-1940)

Alături de alți sociologi români, Petre Andrei a contribuit prin activitatea profesorală și publicistică la dezvoltarea sociologiei universitare prin elaborarea unor lucrări în domeniul axiologiei, eticii și al sociologiei cunoașterii. Reprezentant al aripii de stânga a Partidului Național-Țărănesc; în mai multe rânduri ministru. Persecutat de legionari, s-a sinucis.

Din experiența de toate zilele fiecare individ poate constata existența puterii, care îl constrânge la anumite acțiuni sau îl oprește de la altele, o putere care-l face să-și înăbușe dorințele și să se conformeze unor reguli, nu întotdeauna mulțumitoare și ușor suportabile. De ce în săvârșirea acțiunilor noastre ținem seama de așa-numita opinie publică? Și de ce

invocăm autoritatea ei în materie de judecată morală, de guvernământ etc.? Ce este această opinie publică altceva decât judecata colectivității, aprecierea fenomenelor de către grupul social? Tot așa fiecare are în el conștiința că aparține în același timp unui grup etnic, de care se simte legat și ale cărui împrejurări de viață le trăiește cu destulă intensitate. Există conștiința națională.

În timpuri normale, de pace, nici nu ne dăm bine seama adeseori de puterea acestei conștiințe. Se întâmplă câteodată să intrăm în conflict de interese cu statul căruia îi aparținem, să fim în divergență de păreri și credințe cu concetățenii noștri, e normal și nu prezintă nicio importanță deosebită, dar imediat ce națiunea căreia îi aparținem e atacată sau vine în conflict cu alta, simțim cu toată puterea că există în noi ceva care ne leagă de conașionalii noștri, buni sau răi, așa cum sunt ei, ceva ce ne îndeamnă să mergem în apărarea ei până la sacrificiul vieții. Cât de dureros se simte insultat cineva atunci când e ridiculizat sau injuriat neamul din care face parte! Națiunea nu este decât conștiința solidarității aceluia care se simt legați prin trecut, prin aceleași vicisitudini istorice și prin aspirațiile comune de viitor.

Petre Andrei, *Opere sociologice*, Ed. Academiei R.S.R., vol. III, pp. 311-312